

GÖMÖRI GYÖRGY

Balassi Krakkóban

Kísérlet a Célia-rejtély megoldására



GÖMÖRI GYÖRGY (1934) London

Sok év telt el azóta, hogy Eckhardt Sándor, a kitűnő és eredményes Balassi-kutató megpróbálta azonosítani Balassi Bálint Célia-verseinek műzsáját, illetve címzettjét. Mivel a Balassi-kódex sorrendjében ez a versciklus Balassi 1589-es „kibujdosása”, vagyis Lengyelországba távozása után következik, de megelőzi a költő 1591-es hazatérését, illetve a „Fulvia-epizódot”, nagy a valószínűsége annak, hogy Balassi a Célia-ciklust vagy legalábbis annak legtöbb darabját lengyel földön írta. Ebből indult ki Eckhardt, aki Balassi Bálint Dembnóból írt levele, illetve egy félreértett verssor alapján úgy vélte, Célia nem más, mint Wesselényi Ferencné Szárkándi Anna. Ezt a feltevést én is elfogadtam, és több tanulmányomban próbáltam megerősíteni,¹ de újabban elkezdtem gondolkodni egy másik lehetőségen, amit az alábbiakban szeretnék hosszabban kifejteni.

Induljunk ki abból, hogy mivel a Célia-ciklus részben udvarló, részben a kedvest dicsőítő versorozat, annak „célszemélye” asszony, sőt főrangú (gazdag) magyar asszony, aki a verseket el tudja olvasni vagy lantkísérettel magyarul meghallgatni. A ciklus több darabja nemcsak utal a fenti tényekre, de azokat le is szűkíti, amennyiben meghatározza Célia korát és adatait, anélkül, hogy nevesítene a hölgyet, amely így hangzik az *Ugyanakkor, hogy megkedveli Celiát, ekképpen könyörög...* című versben: „Két szemem világa, életem csillaga, / Szüvem, szerelmem, lelkem, / Kinek módján, nevén, szaván, szép termetén / Jut eszemben énnekem / Régi nagy szerelmem, ki lőn nagy keservem, / Végy szerelmedben engem!”²

Ugyanezt erősíti meg a *Kiben Júliához hasonlítja Celiát minden állapotjában...* című vers, aminek akrosztikonja („Jeádvigám”) némileg félrevezeti a korabeli és a mai filológus-olvasót. Ha további hipotézisünk helyes, Balassi ebbe az akrosztikonba is üzenetet helyezett: céloz rá, kiről szól a vers – de erről később. Ha ugyanis Célia magyar és férjes asszony, nagyon kevés jelölt akad, akire ez a leírás lengyel földön, illetve az országon kívül ráillik.

Nem zárja ki ugyan teljesen Szárkándi Annát a Célia-jelöltek közül (amit más Balassi-kutatók már többször megtettek), de ha belegondolunk, van egy nagyon nyomós érv arra, miért valószínűtlen ez az először Eckhardt által feltételezett szerelmi kapcsolat. Balassi Bálint lengyelországi meghívói (ma úgy mondanánk: szponzorai) közt megnevez egy lengyelt és két befolyásos magyart. Utóbbiak közül a fontosabb Wesselényi Ferenc, aki Balassit igazából meghívta a még feltételezett „török háborúba”. Tőle függenek a katona-költő anyagi ügyei is, vagyis amíg ő toborozza katonáit, a Wesselényi Ferenc által a lengyel szejmmel megszavaztatott pénzből él.³ Mármost bár szerelmi ügyekben Balassi elég szabadosan viselkedett (bár talán nem annyira, mint amilyen hírért keltették a felvidéki polgárok), magyar barátait és jóakaróit sohasem árulta el. Megpróbálta volna megkönyörögni az akkorra már többgyermekes, buzgó katolikus Szárkándi Annát,⁴ jótevője, Wesselényi feleségét?

Ugyanebben az időben él viszont egy másik magyar asszony Lengyelországban, akinek életéről viszonylag keveset tudunk. Ez a Serédy Gáspár II.-től örökölt lány Balassi András mostohalánya, aki Vágbesztercén nő fel, tehát már rokonsági alapon, fiatal lány korából ismeri Balassi Bálintot, mostoha-unokatestvérét. Őt 1582 novemberében, tizenhat éves korában⁵ adja hozzá András úr a dúsgazdag lengyel-litván Janusz Ostrogski herceghez, hozományul viszi Makowica várát, valamint a budaméri kastélyt.⁶ Itt jegyezzük meg, hogy két Makowica létezik, a Krakkó közeli lengyel településnek nincs vára, tehát amiről szó van, az a Sáros megyei Makowica Zborowska a mai Észak-Szlovákiában, Zboró (szlovákul Zborov) közelében. Ezek után teljesen érthető, miért ellenezte Serédy Zsuzsanna házasságát Báthori István lengyel király főrangú alattvalójával Rudolf császár, olyannyira, hogy Balassi Andrást emiatt törvénybe idéztette.⁷ Ostrogskiéknak két lányuk született, egyikük, Eleonóra, 1583-ban.⁸ Hét évvel később, 1590-ben tehát Ostrogskiné Serédy Zsuzsanna 24 éves volt, valószínűleg eléggé unatkozó felesége a sokat katonáskodó és az országos politikában fontos szerepet játszó hercegnek. 1593 februárjától, amikor Janusz Ostrogski krakkói várnagy (kasztelan) lett,

biztosan volt már házuk Krakóban,⁹ ám korábban is bérelhetek ott ingatlant, s bár nem tudjuk, milyen gyakran tartózkodtak a koronázó városban, biztosra vehetjük, hogy Serédy Zsuzsanna az 1590-es, március–áprilisi szejm idején nem a család várában, Ostróiban, hanem Krakóban töltötte idejét, esetleg Báthori István özvegyének, Annának vendég-udvarhölgyeként.

Van ugyanis egy mondat Balassi Bálint testvérének, Ferencnek Krakóból írt levelében, ami arra utal, hogy többször találkozhatott Ostrogskikkal, annál is inkább, mert rokona, félunokatestvére volt Serédy Zsuzsannának: „Nem jobb-e itt [...] elmémnek vékony törődésével *urakkal s hercegekkel* való nyájasságban az időmet elmulatnom?”¹⁰ [Kiemelés tőlem – G. Gy.] Az akkori Rzeczpospolita elég sok herceget tart nyilván, közülük Balassi valószínűleg ismerte a litvániai Krzysztof Radziwiłłt. Egy másik herceg a dúsgazdag Janusz Ostrogski, a nagy hatalmú Konstanty Vazył Ostrogski litvániai főherceg fia; ő Balassival egyidős, a költő még Bécsből ismerheti, itt nevelkedett ugyanis 1569–70-ben, majd hazatérve különböző tisztségeket töltött be, mint Báthori István híve 1577-ben védte Dubnót a tatárok ellen, részt vett a livóniai háborúban, majd 1584-től volhiniai vajda lett. Egy évvel korábban apjával és testvérével együtt meghívott vendég volt Jan Zamojszki kancellár és Báthori Grizelda esküvőjén.¹¹ Bár 1579-ben (talán Báthori István kedvéért?) áttért a római katolikus hitre, mivel apja görögkeleti ortodox vallású maradt, politikáját általában vallási türelem jellemezte. Még arra is van bizonyíték, hogy 1590-ben, a tervezett török háború idején mennyire egybevágott gondolkodása Zamojszkiéval, illetve Wesselényiével. Egy ekkori, apjával, Konstanty Vazyllal közösen írt levelében azt írja Krzysztof Radziwiłłnak, szívesen feltöltené a litvániai hadsereget „magyarországi és moldvai katonákkal”.¹² Bár nincs arra adatunk, Balassi járt-e az Ostrogskiak várában, a Litván Nagyhercegségben lévő Ostróiban, a fentiek alapján úgy hisszük, Janusz Ostrogskit élénken érdekelték Balassi toborzó tervei, és kapcsolatban állt vele annak 1590-es krakkói, illetve a magyar határ melletti (kamieniecbeli?) tartózkodása idején. Az is valószínűnek látszik, hogy felesége, Serédy Zsuzsanna szívesebben szórakozott az akkori fővárosban, Krakóban, mint a sokkal gyéresebb társasági életet jelentő Ostróiban. 1590 március–áprilisában egyébként Janusz Ostrogski Zamojszki kancellár és Wesselényi Ferenc szövetségeseiként Varsóban részt vett a tavaszi szejmen, tehát hónapokig volt távol Krakótól.

De térjünk vissza a titokzatos Céliához. Felvidéki magyarsággal beszél, hasonlóan Júliához, Losonczi Annához. A név fele is azonos: Zsuzs-Anna. Egy versből az is kiderül, Célia szépen táncol és nagyon gazdag: „mellyén tündöklőlvén / drága gyémántkereszt”.¹³ A bál színhelye, ahol a költő Céliát látja táncolni, alighanem szintén Krakó, ahol (mint említettük) az új király, III. Zsigmond mellett az özvegy királyné, Jagielló Anna is udvart tartott, amire többet tudott költeni, mint a pénzszűkében szenvedő király. Ugyanennek a meglehetősen intim kapcsolatra utaló versnek (*Kiben az Celia feredésének módját írja meg...*) a csattanója az, hogy Célia szépsége mindenki mást felülmúl, vagyis nála „égnek nincs szebb csillaga”.¹⁴ Szerintem ez a nem túl eredeti hasonlat nem arra utal, hogy a hölgyet Stellának hívták, hanem talán az Ostrogskiak címerére, amiben a csillag egy fektetett félhold fölött ragyog, egy fölfelé mutató nyíl alatt. Különböző korábbi versben (*Kiben köszöni Cupidonak...*) Balassi Bálint Céliát mint „az ország csillagát” aposztrofálja, aki egyedül neki „szolgál” és „fénylik” – ugyan ki más lehet az „ország csillaga”, mint a fiatal, szép és gazdag Ostrogskiné?

Különböző az, hogy Célia férjes asszony, egy már korábban idézett vers utolsó sorából is látszik. Ezt a költeményt (*Ugyanakkor, hogy megkedveli Céliát...*), ahol a költő három versszakon át a tavaszi hajnal és a természet szépségeit festi, így fejezi be: „de nekem akkor is / gondom csak merő veszel”.¹⁵ Ha egy citeráslánynak vagy egy csinos lengyel „frájnak” udvarolna, nem kellene tartania semmitől, viszont mivel a főrangú feleség megudvarlása, illetve a vele való szerelmi viszony több okból titkolandó (Dobó Krisztina is unokatestvére volt az elhamarkodott házassága miatt vérfertőzéssel vádolt Balassinak!), érthető, miért kerül ez az előző három versszakról teljesen eltérő sor a vers végére. Ezen még az sem változtat, ha Célia kegyeibe fogadja a magyar katonatiszt-költőt, bár ha ez megtörténik, és eléggé diszkrét marad a kapcsolat, a rajtakapás „veszedelme” jelentősen csökken. Ha együtt mutatkoznak fontosabb társasági eseményeken, az a lengyelek számára érthető, hiszen végül is régi ismerősök, közeli rokonok.

Van viszont még egy Célia-vers, aminek alapján még datálni is tudjuk ezt az alighanem rövid ideig tartó, de igen heves szerelmi kapcsolatot. Ez a *Kiben az kesergő Celiáról ír*. Ritka vers ez a korai magyar költészetben, ahol egy asszony sirat egy nála fiatalabb nőt, akit „öccsének”¹⁶ nevez. Bár Serédy Zsuzsannának volt két testvére, akikről alig tudunk valamit, György (aki Nagy Iván szerint „fia-

talon halt meg”) és Borbála, de az egyetlen megbízható adat szerint mindketten idősebbek voltak Zsuzsannánál.¹⁷ Így az „öcs”, akit Célia sirat, minden valószínűség szerint egy hozzá közel álló fiatal asszony. Ilyen pedig csak egy volt az akkori Lengyelországban: Zamojszkiné Báthori Grizelda, aki 14 éves korában lett a huszonhét évvel idősebb lengyel kancellár felesége, és gyermekágyi lázban vagy himlőben halt meg 1590 március 14-én.¹⁸

Ismerték egymást Zsuzsannával? Természetesen, hiszen ugyanazt a nyelvet beszélték, ugyanolyan főúri társaságban forogtak, talán még leveleztek is. Eckhardt feltételezte, hogy itt a fiatal halott nő siratásában Szárkándi Annáról van szó,¹⁹ de mivel Balassi csak május elején érkezik Dembnóba, Wesselényiékhez, ahol főleg katonák toborzásával van elfoglalva (lásd Wesselényi ajánlólevelét Zamojszkihoz Balassi Ferencről), lehet, hogy bár Wesselényiné is megsiratta Grizeldát, de mint főtebb jeleztük – *biztosra vehetjük, nem ő Célia!* Különben is a március–áprilisi szerelemnek májusra már vége, Balassi búcsút vesz Céliától, vagy az tőle, még hozzá egy ismert hatsoros szerelmesen, vígan,²⁰ és a magyar zsoldos katonák minél gyorsabb toborzásával van elfoglalva, mert a tavaszi szejm már megszavazta a „török háborúhoz” szükséges adókat. Ezt a hírt Wesselényi Ferenc hozhatta május elején Balassinak Varsóból.

Végül mi van az egyik legkorábbi Célia-vers „Jeadvigám”-ja mögött? Kinek üzent benne Balassi és mit? Ez a vers, jóllehet az 1976-os Balassi-kiadásban még második, de az 1986-os *Gyarmati Balassi Bálint énekei* című, Kőszeghy Péter és Szentmártoni Szabó Géza által szerkesztett kiadásban (a Balassi-kódex sorrendjét követve) kilencedik a Célia-versek között. Teljes címe sokat mondó: *Kiben Júliához hasonlítja Céliát minden állapotjában, Cupidóval is feddik, hogy (holott hazájából is ő kergette ki) ott sincs nyugalma miatta.*²¹ A kilenc Balassi-strófából álló versből, aminek nincs dallamjelzése, de énekelhető a „Lukrécia nótájára”, a következők derülnek ki: 1. Célia szépsége a költőt Júliára emlékezteti; 2. Cupido végül is erősebbnek bizonyul Marsnál; 3. a vers száműzetésben, „hazámból kiűzve” íródott.²²

Az, hogy Cupido erősebbnek bizonyult Marsnál, nyilván arra utal, hogy bár Balassi háborúra készülve, tehát „Mars szolgálatában” ment át lengyel földre, de itt meglepte egy újabb heves szerelem, aminek nem tudott ellenállni. Viszont mi lehet az összefüggés Célia és a különös akrosztikon között? Úgy gondolom, analógiás.

Más szóval „Célia” maga nem „Jeadwiga” vagy „Adviga”, de róla a költőnek az jut eszébe, hogy állapota nagyon hasonlít a magyarul Hedvignek nevezett Jadwigára, aki Nagy Lajos király legkisebb lánya. Ezt a Jadwigát akarata ellenére 13-14 éves korában (!) hozzáadták a pogány Jogaila litván nagyherceghez, aki a keresztségben a Wladyslaw Jagielló nevet kapta,²³ és így lett utódaival a 16. század második feléig tartó lengyel királyi dinasztia megalapítója. Ezt a tényt Balassi és kortársai nagyon jól ismerték, és meglehet, a Báthori-párti lengyel propaganda is hangsúlyozta. Vagyis Célia kicsit a 14. századi Jadwiga hasonmása, ezért Balassi saját „Jadwigája”.

Nem tudjuk, Serédy Zsuzsanna mennyire kedvelte azt a lengyel-litván herceget, Januszt, akihez 16 éves korában mostohaapja, Balassi András hozzáadta. (Ez ugyanabban az évben történt, amikor Balassi másik két húga is férjhez ment Bánffy Jánoshoz, illetve Forgách Miklóshoz.)²⁴ Lehetőséges, hogy a friggely járó gazdagság Zsuzsannát kicsit megszedítette, de mivel szinte azonnal lánygyermek született Janusz Ostrogskitól,²⁵ később mégis elkezdett gondolkodni szerepén. Ő is egy (görögkeleti vallásból) áttért litván-lengyel herceg felesége lett, ezzel is segített a Rzeczpospolita keleti részeinek feltételezett „civilizálásában”, megtérítésében, amit a Vatikán ebben a korban egyik legfontosabb feladatának tartott. Vajon Zsuzsanna milyen nyelven beszélt magyarul aligha tudó férjével? Talán szlovákos lengyelül, esetleg németül. Egy biztos: Báthori István halála után, amikor a lengyelországi magyarok közül sokan hazamentek, Serédy Zsuzsanna számára kellemes újdonságnak hathatott a jó kiállítás katonatiszt, aki anyanyelvén szólt és verseket írt hozzá, s akivel, meglehet, közös vágbesztercei emlékei is voltak.²⁶

A Balassi-kódex egy kalap alá veszi a Célia-versek kilenc darabját a tizedikkel, amiben két másik nőről van szó, akik közül az egyik a citeráslány, a rendkívül vonzó „lengyel szép Zsuzsanna”, aki egy másik hölgy szerelmének elnyeréséről jósol kártyából. Ez a vers időben a második Célia-vers után kellene, hogy következzen, hiszen úgy tűnik, költőnk még nem teljesen biztos a dolgában – vagy talán már annyira biztos, hogy csak megerősítést akar a citeráslánytól? A vers hatodik szakaszában van erre célzás: Balassi nemcsak szeretője, hanem a citeráslány olvasatában „barátja” is az imádottnak hölgynek (szerintem Céliának), *akit el fog hagyni, vagy akitől el fog búcsúzni*, mivel: „Megemlítsen / és

segítsen / gyakran örömmel hintsen, / S rád tekintsen, s ne felejtse / kinél több jó már nincsen...²⁷ Ebből a szakaszból két ige ugrik ki: „és segítsen”, valamint „ne felejtse” – a szerelmi viszony véget ért, de Balassi még számít szeretője segítségére további életében. Hiszen nem a krakkói idill kedvéért jött ide, hanem hogy harcoljon a török ellen, ahogy ezt meghívói, Zamojszki és Wesselényi, valamint Báthori András bíboros (és meglehetősen Janusz Ostrogski is) elképzelik. És mint tudjuk, csak 1590 decemberében dől el végképp, hogy győz a diplomácia, mégsem lesz lengyel–török háború.

Az sem érdektelen, hová távozik Krakkóból Ostrogskiné Serédy Zsuzsánna 1590 május–júniusában. Felbukkant ugyanis egy eddig ismeretlen adat arról, hogy Balassi András nevelt lánya 1590 kora nyarán Makowicában járt – ekkor állíttatta helyre apja, Serédy Gáspár II. megrongálódott síremlékét. Ez Bártfától északra félúton van Zboró felé, innen már látni a makowicai várat. A síremléken, amit alighanem még Mérey Anna, Serédy Gáspár II. özvegye emeltethetett nem sokkal férje halála után, ez áll: „Illustrissimus Princeps Janusius dux in O(b)strog comes de Tarno palatinus Volhinae cum Susanna Seredi consorte sua hoc opus renovari curavit A.D. 590 19 Juli” (A méltóságos János ostrogi herceg és tarnowi nádor, Volhinia palatinusa állíttatta helyre ezt az emlékművet feleségével, Serédi Zsuzsannával).²⁸ Ebből látni, hogy Serédy Zsuzsánna (egyedül vagy férjestől?) legalább néhány hetet töltött ez év kora nyarán Makowicában – kegyeleti okokból. De kitől tudta meg, hogy apjának (aki születése után alig egy hónappal meghalt) síremléke omladozó, rossz állapotban van? Talán éppen a környéken ismerős krakkói vendégtől, Balassi Bálinttól?

Végül a citeráslány neve is komoly érv lehet amellel, miért választotta ideáljává nevének Balassi Bálint az Angerianustól kölcsönzött Céliát. Ha a szeretett célszemélyt Zsuzsannának hívják, nehogy azon a szinten hozzákérjen, mint a bécsi örömlányt vagy a szőke lengyel citeráslányt. Ez egy komoly, nagy szerelem volt, bár rövid ideig tartott. És a viszony nem is derült ki: Serédy Zsuzsánna viszonylag fiatalon halt meg 1596-ban, s bár Janusz Ostrogski még kétszer nősült, első feleségével közös sírban van Tarnóiban eltemetve.²⁹ De ha fentebb érvelt feltevésünk igaz, nemcsak Losonczy Anna (Júlia), hanem Ostrogskiné Serédy Zsuzsánna (Célia) is örökre megmarad a magyar költészet emlékezetében.

JEGYZETEK

¹ Kortárs, 1994/6, 93–98.; *A rejtőzködő Balassi*, Komp-Press, Kolozsvár, 2014, 88–101.

² Balassi Bálint összes versei szép magyar comoediája és levelezése, Magyar Helikon, 1974, 140.

³ A Zamojszkihoz írt levél Dembnóból, *Balassi... összes versei...*, 408. és GÖMÖRI György, *1590-es feljegyzés Balassiról és katonáiról*, ItK, 1996/1–2, 112–113.

⁴ Egy lengyel feljegyzés szerint, amit nem tudok beazonosítani, Szárkándi Anna nagyobb pénzüsszeggel támogatott 1601-ben egy jezsuita templomépítést.

⁵ „1566 let Susska Budamerbe 2. february Estue”, „A Balassi család krónikája...” = *Balassi Bálint összes művei*, II., Akadémiai, Budapest, 1955, 149.

⁶ ILLÉSY János, *Balassi Bálint és a zólyomiak*, Századok, 1900, 801. Budamér Kassa és Eperjes között van, tehát a lengyel herceg egyszerre két helyen szerzett tulajdont Észak-Magyarországon, ezzel felkeltve Rudolf gyanakvását.

⁷ Tomasz KEMPA, *Dzieje radu Ostrogskich*, Wydanie Adam Marszatek, Toruń, 2002, 136. A törvénybe (országgyűlés elé) idézetéről H. Lippomano jelent Bécsből a Szentszéknek 1583 februárjában. Ugyanerről lásd *Magyar Országgyűlési Emlékek*, VII., 138.

⁸ A lengyel források, így Kempa is tévesen 1582-t adják meg Eleonóra születési dátumául, a másik Ostrogskiné lány, Eufrozyna születési éve bizonytalan, de mivel tíz évvel később megy férjhez, alighanem jóval fiatalabb nővérénél.

⁹ Petneki Áron (akinek köszönöm ezt az információt) úgy véli, 1596 után, amikor a fővárost Krakkóból áthelyezték Varsóba, Janusz Ostrogski mint krakkói várnagy akár a Wavelben is lakhatott.

¹⁰ BALASSI, *i. m.*, 413. Bár ugyanabban a bekezdésben még Wesselényinét gondolja Céliának, Eckhardt Balassi dicsékvését idézve még incselkedve feltételezi: „A hercegekhez persze hozzátehetjük a hercegnőket is.” ECKHARDT Sándor, *Balassi-tanulmányok*, Akadémiai, 1972, 340.

¹¹ KEMPA, *i. m.*, 98.

¹² Idézi KEMPA, 113., az Ostrogski-Radziwitt levelezéséből, AGAD, (Varsó), AR, dz.V.11078, k.170–173.

¹³ BALASSI, *i. m.*, 143.

¹⁴ *Uo.*

¹⁵ *Uo.*, 141. Ugyanez későbbi változatban: „dolgom csak gond, bú, veszél”. BALASSI, *i. m.*, 163.

¹⁶ Ebben a korban ilyen értelemben használják: SZABÓ T. Attila, *Erdélyi Szótörténeti Tár*, 10. (Or–P), Kolozsvár, 2000, 1733.

¹⁷ BALASSI, *i. m.*, 149.

¹⁸ GÖMÖRI György, *A rejtőzködő... i. m.*, 11.

¹⁹ BALASSI, *i. m.*, 264.

²⁰ BALASSI, *i. m.*, 163.

²¹ *Gyarmati Balassi Bálint énekei*, Szépirodalmi, 1986, 183.

²² Ebben egyetértek a legutóbbi Célia-revizíós próbálkozás szerzőjével, Vámos Annával, bár elképzelését, hogy Célia Hanka Budowskionkával azonos, alapvetően elhibáztam tartom. Egy Balassi formátumú költő nem udvarol magyar versekkel egy magyarul szinte bizonyosan nem értő „cortigianá”-nak: Vámos Anna „Hannuska” szócikke olvasható a Kószeghy Péter hatvanadik születésnapjára kiadott *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon, LX., minden kor, „ágyod térde–Zsupra aggnó”* 73–78 lapján.

²³ Hedvig-Jadwiga 1386 február 18-án jegyezte el Krakkóban Władystaw Jagellót, és a következő évben házasodtak össze. K. LEPSZY – S. ARNOLD, *Słownik biograficzny historii powszechniej do XVII. Stulecia*, Wiedza Powszechna, 1968, 196.

²⁴ Lásd latinból fordított esküvői meghívóját Balassi Anna és Mária esküvőjére: *Balassi Bálint összes versei*, Magyar Helikon, 1976, 290.

²⁵ V.ö. a 8. jegyzettel. Eufrozyna 1601-ben Aleksander Zastawski herceg felesége lett, rajta keresztül örökölték meg az Ostrogski-Zastawskiak az óriási Ostrogski-vagyont.

²⁶ Félve említem meg, mert semilyen adatom nincs rá: vajon ki lehetett a *Balassi... összes versei* 28. szám alatti „Ejusdem Generis”, a tavaszdicserő „Széllal tündöklenni nem ládd-e ez földet / gyönyörű virágokkal” kezdetű vers ihletője? Az akrosztikon a „Susanam” szót adja ki, erről a lányról sem Eckhardt Sándor, sem Kószeghy nem tud bármit mondani. Én sem – bár ez Marullus átköltése, tehát 1582-ben vagy azután íródott, amikor Balassi már megkapta a nevezetes három költős antológiát, meglehet, igazi élmény lappang mögötte. Ne felejtsük el, ebben az évben Balassi három lakodalmon vehetett részt, hiszen Annán és Márián kívül „Susska” is akkor ment férjhez. Lehet, hogy Serédy Zsuzsánna már akkor megtetszett a *Szép magyar comoedia* szerzőjének?

²⁷ BALASSI, *i. m.*, 148.

²⁸ www.muemlekem.hu/hatareset/show/3226. Ezért az adatért külön köszönet jár Kószeghy Péternek, aki felhívta rá figyelmemet.

²⁹ *Polski Słownik Biograficzny, Tom XXIV*, Wrocław–Warszawa, etc. 1979, 486.

